

MUAMMOLI VAZIYATLARNI YARATISH VA TAHLIL QILISHDA “ASSISMENT” METODIDAN FOYDALANISH

Toshtemirova Shaxnoza Xudoyqulovna

Samarqand shahar 39-umumta'lim maktab 1-toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada dars jarayonida oqitishning muammoli usullarini samarali qo'llash haqida fikr bildirilgan bo'lib, muammoli vaziyatlarni yaratish va tahlil qilishda “Assisment” metodidan foydalanish amaliy jihatdan ko'rsatib berilgan.*

Kalit so'zlar: *O'quvchi, o'qituvchi, muammoli ta'lim, vaziyat, usullar, yechim, mustaqil, ijodiy, bilim, fikr, “Assisment”.*

O'quvchining mustaqil, ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish ta'limning asosiy sifat ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Mustaqil, ijodiy fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan shaxsgina o'ziga ham, jamiyatga ham foydasi tegadigan, o'z muammolarini o'zi hal qilish qobiliyatiga ega bo'ladi.

Ayni vaqtda ta'lim-tarbiya samaradorligi tobora rivojlanib borishi bilan umumta'lim maktablarida o'quv jarayonini tashkil etish, ta'limning turli shakl, metod va vositalarini qo'llash masalalarining ahamiyati ham ortib bormoqda. Chunki bugungi kun o'quvchisi axborotlarni egallashning turli manbalaridan foydalana olish qobiliyatiga egadir.

Shuning uchun o'quvchilarning mustaqil fikrlashini, o'z ustida ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan muammoli vaziyatlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Muammoli vaziyatlardan ta'lim jarayonida foydalanish o'quvchilarda quyidagi zarur sifatlarni shakllantirishga xizmat qiladi:

- sodir bo'ladigan muammoli vaziyatlarga nisbatan ijodiy munosabat bildira olish;
- vaziyatlarni hal etishda unga ta'sir etuvchi omillarning mavjudligi va ularning ta'sirini e'tiborga olish;
- qabul qilingan qaror uchun mas'ullik hissi;
- muammoni hal qilishning muqobil yechimlarni ko'rib chiqish;
- eng maqbul qaror qabul qilish va boshqalar.

Bundan tashqari, ta'lim jarayonida qo'llaniladigan muammoli vaziyatlar hodisalarning murakkab olamiga yanada teran nazar tashlashga yordam beradi, ulardagi muhim aloqadorlik va munosabatlar tizimini aniqlab, vaqt nihoyatda tig'iz bo'lgan vaziyatlarda asosli qarorlar qabul qilishga, yuksak darajadagi pedagogik tafakkur fazilatlarini egallab olishga o'rgatadi hamda o'quvchilarning shu vaziyatni anglashiga e'tibor qaratiladi.

Kasbiy pedagogik faoliyatning o'ziga xos xususiyati va murakkabligi hamda shundaki, o'qituvchining o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan har qanday ta'siri, o'quvchi ongida o'ziga xos o'zgarish yasaydi, uning xatti-harakati, muloqoti hamda faoliyati xarakterida aks etadi. Holbuki, o'qituvchi butun pedagogik jarayonning metodikasini

o'zlashtirib olgandagina, u o'quvchi shaxsida sodir bo'ladigan ichki o'zgarishlarni oldindan ko'ra oladi.

O'qituvchi amaliyotida duch keladigan har bir muammoli vaziyat takrorlanmas, jarayonda ishtirok etayotgan har bir shaxs esa turli xil xarakter egasi hisoblanadi. Shu sababli har xil holat o'qituvchidan ijodiy yondashuvni talab etadi. Ta'lim jarayonida paydo bo'ladigan turli xil vaziyatlarning o'qituvchi tomonidan to'g'ri hal etilishi esa o'quvchilarda shaxsiy fazilatlarining shakllanishiga, ularning bilim va qobiliyatlarining rivojlanishiga olib keladi.

QUYIDAGI MUAMMOLI VAZIYATLARDAN BIRINI KELITIRIB O'TMOQCHIMIZ:

“Maxsus fan o'qituvchisi o'quvchilarga yangi dars mavzusining mazmunini tushuntirmoqda. Birdan u oxirgi qatorda o'tirgan o'quvchilardan ayrimlarining badiiy kitob o'qitayotganliklarini sezib qoldi, lekin darsni to'xtatib ularga tanbeh bermadi. Darsni davom ettiraverdi.”

Ushbu vaziyatda “Nima uchun o'qituvchi o'quvchilarning o'qishini to'xtamadi? Shu kabi vaziyatda o'qituvchi o'zini qanday tutganligini izohlang”, “Siz bu holatda qanday yo'l tutardingiz?” kabi savollar kelib chiqishi tabiiy.

Bu kabi vaziyatlarda o'quvchi o'zini qanday tuta olish ko'nikmasini o'zlashtirib boradi.

Ta'lim jarayonida muammoli vaziyatlar yaratishning didaktik maqsadlarini quyidagicha ko'rsatish mumkin:

- o'quvchi diqqatini masalaga, o'quv materialiga jalb qilish, unda bilish hissi va faoliyatning boshqa motivlarini uyg'otish;
- o'quvchi oldiga bilishga oid qiyinchilikni shunday qo'yish kerakki, bu qiyinchilikni yengish orqali fikrlash faoliyati faollashsin;
- bilimga oid masala, savol, topshiriqda asosiy muammoni aniqlashga yordam berish va vujudga kelgan muammo yechimini topish rejasini belgilash;
- o'quvchini faol izlanuvchan faoliyatga undash;
- ilgari o'zlashtirilgan bilimlar chegarasini aniqlashda o'quvchiga yordam berish va qiyin vaziyatdan chiqishning eng qulay yo'lini topish yo'l-yo'rig'ini ko'rsatish.

Demak, ta'lim jarayonida muammoli vaziyatlarni hal etishda o'qituvchi o'quvchi faoliyatini shakllantirishga, mustaqil fikr yuritish, ta'lim samaradorligining ortishiga erishish hamda mavjud bilimlarni egallashga yo'naltiradi.

Muammoli vaziyatlarni hal qilishda “Assisment” metodidan foydalanishni tavsiya etamiz.

“ASSISEMENT” METODI

“Assisment” inglizcha “assistens” so'zidan olingan bo'lib, “baho”, “baholash” ma'nolarini bildiradi. Assisment metodi talabalarning bilim, ko'nikma va malakalari darajasini har tomonlama, xolis baholash imkoniyatini ta'minlovchi 4 xil topshiriqlar to'plamidir.

Mazkur texnologiyaning yaratilish tarixi o'tgan asrning 30-40- yillariga borib taqaladi. Dastlab texnologiya mavjud harbiy vaziyatlarni to'g'ri baholay oladigan, harbiy harakatlar jarayonini samarali boshqaradigan, zarur o'rinlarda oqilona harakatni tashkil eta oladigan ingliz hamda nemis harbiylari orasidan bilimdon, tadbirkor, mahoratli harbiylar, shuningdek, ofiserlarni tanlash maqsadida qo'llanilgan.

Keyinchalik bu metod tadbirkorlik sohasiga ham samarali tatbiq etildi. Metodni birinchi marta 1954-yilda "AT&T" kompaniyasi tomonidan tadqiqot dasturlarini amalga oshirish doirasida qo'llanilgan.

Metodning maqsadi: mazkur metod ta'lim oluvchilarning bilim darajasini baholash, nazorat qilish, o'zlashtirish ko'rsatkichi va amaliy ko'nikmalarini tekshirishga yo'naltirilgan. Mazkur metod orqali ta'lim oluvchilarning bilish faoliyati turli yo'nalishlar (test, amaliy ko'nikmalar, muammoli vaziyatlar mashqi, qiyosiy tahlil, simptomlarni aniqlash) bo'yicha tashhis qilinadi va baholanadi.

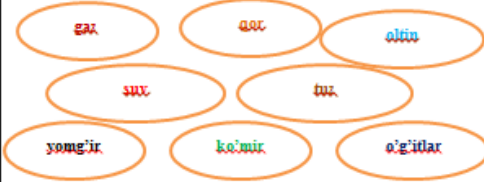
Metodni amalga oshirish tartibi:

"Assisment"lardan mashg'ulotlarda tinglovchilarning yoki qatnashchilarning mavjud bilim darajasini o'rganishda, yangi ma'lumotlarni bayon qilishda, seminar, amaliy mashg'ulotlarda esa mavzu yoki ma'lumotlarni o'zlashtirish darajasini baholash, shuningdek, o'z-o'zini baholash maqsadida individual shaklda foydalanish tavsiya etiladi.

Mavzu: So'z turkumlari

<p><u>Nazariy ma'lumot (2 ball)</u></p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<p><u>Test (1 ball)</u> <u>Mustaqil so'z turkumlarini aniqlang.</u></p> <p>A) <u>ot, fe'l, son, sifat</u> B) <u>olmosh, sifat, ravish</u> C) <u>olmosh, sifat, ot, fe'l, ravish</u> D) <u>son, ot, fe'l</u></p>
<p><u>Muammo (1 ball)</u> <u>Nima uchun so'z turkumlari asosan ot so'z turkumi bilan bog'lanib keladi?</u> <u>Yechim:</u></p> <hr/> <hr/> <hr/>	<p><u>Topshiriq (1 ball)</u> <u>Quyidagi qavsi so'zlardan maqol tuzish mumkin? Belgilang.</u></p> <p>kitab, oltin, ol jablar, dafar yong'ir, olma, duo</p>

Mavzu: Ko'mir

Nazariy ma'lumot (2 ball) _____ _____ _____ _____	Test (1 ball) Ko'mir nimadan hosil bo'ladi? A) <u>yer osti jismlaridan</u> B) <u>chiqindilardan</u> C) <u>kul va toshlardan</u> D) <u>o'simlik qoldiqlaridan</u>
Muammo (1 ball) Neft va gaz qazib olishda kon resursidan ko'proq foydalanish maqsadida yer osti qatlamlariga kuchli bosimda suv yuboriladi? Buning qanday salbiy oqibatlari bor va yechimi qanday? Yechim: _____ _____ _____	Topshiriq (1 ball) Quyidagilardan yer osti boyliklarni belgilang. 

Ushbu metodda o'quvchilarning bilimlari 4 tarafdin sinaladi va tahlil qilinadi. Ya'ni mavzuni nazariy jihatdan bilishi, mavzu yuzasidan muammoli vaziyatlarni tahlil qilishi, test va amaliy topshiriqlarni bajarishi. Shunday qilib "Assisment" metodida o'quvchilarga 4 xil topshiriq berish orqali, ularning bilim, ko'nikma va malakalari aniqlanadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. Norpo'latova X. "O'quvchilarning mustaqil ijodiy faoliyatini rivojlantirish metodikasi" T.: "Kasb hunar" jurnali, 2010 yil №3.
2. Norpo'latova X. "Ta'limni faollashtiruvchi metodlar", Metodik qo'llanma TermDU ilmiy kengashida ko'rib chiqilib nashrga tavsiya qilingan, 2010 yil
3. Tolipova J. "Pedagogik kvalimetriya" Toshkeht. 2017.-yil